

de „Fleischesbrunst” gelijk Denifle haar noemt. Trots de plechtig afgelegde gelofte van kuischheid aan God en Kerk gezworen, gaf men aan de hartstochten van het vleesch toe en leefde in allerlei ontucht. Maar hoe schrikkelijk het zedebederf in de kringen dezer concubinariï ook was, „das Vollmasz des Niedergangs” was nog niet bereikt. Het gezag der Kerk, de heiligheid der gelofte, de verdienstelijkheid der goede werken stond nog onaangetast. Men zondigde uit zwakheid, maar men verhief de practijk niet tot theorie, men verheerlijkte de wellust niet als deugd. De prikkel der conscientie werkte nog altoos na; wie zulk een leven leidde, wist dat hij zondigde tegen God en menschen. En daarin lag de mogelijkheid van de redding en bekeering nog geboden, „denn wo Gewissensbisse sind, da ist noch Hoffnung vorhanden”. ²³⁾

Luther is het geweest, die dezen laatsten dam, die den stroom van het verderf tegenhield, heeft doorgebroken, doordat hij de vrijheid van het vleesch tot dogma heeft geproclameerd en daarmee de corruptie tot haar toppunt heeft gevoerd. Hoe Luther tot zoo schrikkelijke leer kwam, vraagt ge? Volgens Denifle door eigen droeve levenservaring, want, — Denifle wordt niet moede het telkens weer te herhalen — „Luthers trauriges Innere ist der Mittelpunkt seiner Theologie” ²⁴⁾. Al wat Luther toch in latere jaren heeft medegedeeld omtrent zijn eigen bekeering, hoe hij in het klooster was gegaan om een „gnädigen Gott zu kriegen”, en zich had afgepijnigd met kastijdingen en boetedoeningen, vasten en bidden „um den erzürnten Richter zu versöhnen”, maar dit alles hem niets had gebaat, en in tegendeel zijn vertwijfeling en angst steeds meer was toegenomen, totdat eindelijk door Rom. 1 : 17 hem het licht des Evangelies was opgegaan en hij had leeren verstaan, dat de justitia Dei hier niet de straffende gerechtigheid, maar de barmhartigheid Gods is, waardoor Hij uit genade de gerechtigheid van Christus ons schenkt ²⁵⁾, dat alles zou volgens Denifle niets dan een leugen, een fabel en roman